

**Stiens, Wythusterwei
Gem. Leeuwarderadeel (Frl.)**

Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek

Steekproefrapport 2011-08/09

*Stiens, Wythusterwei
Gem. Leeuwarderadeel (Frl.)
Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van
BügelHajema Adviseurs
Steekproefrapport 2011-08/09
ISSN 1871-269X
auteur: drs. R. Exaltus, senior archeoloog
autorisatie: dr. J. Jelsma, senior archeoloog

De Steekproef werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 3.2

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, september 2011

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.
De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn
&
Laan van Chartroise 174
3552 EZ Utrecht

<i>telefoon</i>	050 - 5779784
<i>fax</i>	050 - 5779786
<i>internet</i>	www.desteckproef.nl
<i>e-mail</i>	info@desteckproef.nl
<i>kvk</i>	02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding en doel	1
1.2 Locatie en administratieve gegevens	2
2. Bureauonderzoek	3
2.1 Bronnen	3
2.2 Resultaten bureauonderzoek	4
2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	6
3. Veldonderzoek	7
3.1 Aanpak	7
3.2 Bodem, reliëf en archeologie	8
4. Conclusie en advies	11

Appendix I: Archeologische periodes

Appendix II: Bekende archeologische waarden

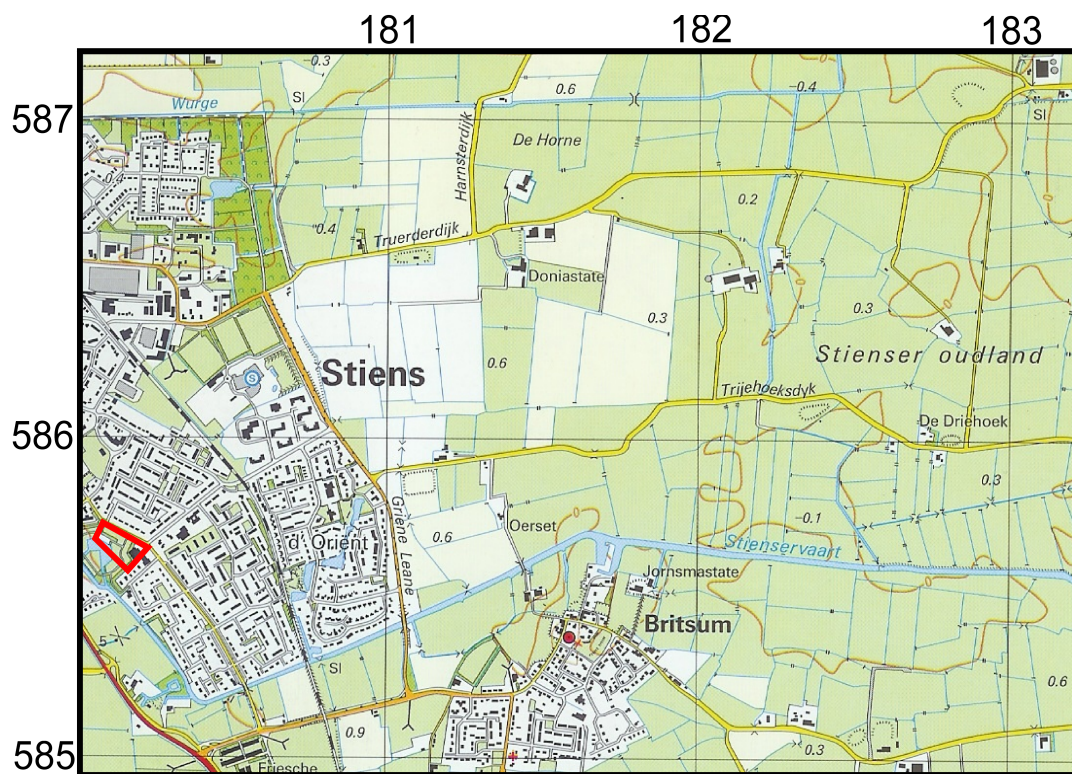
Samenvatting

In opdracht van BügelHajema Adviseurs, vertegenwoordigd door mevrouw M. Teensma, is door De Steekproef bv een terrein onderzocht aan de Wythusterwei te Stiens. Aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen gedeeltelijke herinrichting van het Waling Dykstrapark en de uitbreiding van parkeergelegenheid. Het plangebied bestaat nu nog uit grasland met bomen.

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van een lage kans op resten uit de periode steentijd tot en met de bronstijd en een hoge kans op resten uit de periode ijzertijd tot de nieuwe tijd. Met name voor de periode late middeleeuwen tot nieuwe tijd geldt een hoge verwachting in verband met de nabijheid van het in 1862 gesloopte *Witte Huys*.

Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de bodem in het plangebied gekenmerkt wordt door wadafzettingen. Deze liggen in de op het oostelijke deel van het plangebied gezette boringen 2, 3 en 6 direct onder een pakket vergraven/opgebrachte bovengrond. De voorgenomen uitbreiding van parkeergelegenheid op het oostelijke deel van het plangebied zal naar verwachting dan ook niet tot aantasting van archeologische waarden leiden. Evenmin zijn hier archeologische resten aangetroffen waarmee tijdens de verdere planvorming rekening zou moeten worden gehouden. Voor dit deel van het plangebied wordt dan ook geen archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd.

In de op het westelijke deel van het plangebied gezette boringen 1, 4 en 5 zijn echter kwelderafzettingen bewaard gebleven die bestaan uit gerijpte, zwak humeuze klei met daarin (boringen 1 en 4) houtskool. In boring 1 is deze klei mogelijk afgezet in een watervoerend grondspoor. De kans is derhalve groot dat hier resten aanwezig zijn die dateren uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd en die samenhangen met het voormalige *Witte Huys*. Op basis van de aangetroffen verschijnselen is het vooralsnog in onvoldoende mate mogelijk om een vindplaatsbeoordeling uit te voeren aan de hand van de waarderingstabel uit de KNA 3.2 (VS06). Hiervoor is een proefsleuvenonderzoek nodig. Een dergelijk onderzoek dient te worden uitgevoerd door een daartoe gecertificeerd bedrijf volgens een speciaal daartoe op te stellen Programma van Eisen (PvE). Een dergelijk onderzoek is echter pas noodzakelijk indien op het westelijke deel van het plangebied graafwerkzaamheden worden uitgevoerd die dieper reiken dan de opgebrachte toplaag.

Figuur 1. Stiens, Wythusterwei. Het plangebied ligt binnen de rode lijnen (Bron: Wolters-Noordhoff, 2004. ANWB b.v. Den Haag 1:25000.).

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

In opdracht van BügelHajema Adviseurs vertegenwoordigd door mevrouw M. Teensma, is door De Steekproef bv een terrein onderzocht aan de Wythusterwei te Stiens (Figuur 1). Het onderzoek was gericht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. De ingreep die is voorzien, betreft het omvormen van een gedeelte van het park aan de Wythusterwei tot parkeerterrein met daarbij behorende inrit, verharding, haag- en boombeplanting. Het gaat om een terrein direct ten noorden van de supermarkt dat thans bestaat uit gras en struiken (Figuur 2). De ingreepdiepte zal hier 0,7 meter bedragen. In het belendende park wordt het oppervlaktewater vergroot. De ingreepdiepte bedraagt hier 1,2 meter. De vergrote oppervlakte water dient als waterbergingscompensatie voor het aan te leggen parkeerterrein. De geplande ingrepen zijn afgebeeld in Figuur 4.

Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek door middel van boringen.

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch geografische, archeologische en historisch geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst.

Het doel van het karterend veldonderzoek is het vaststellen van de mate van gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid hierin van archeologische waarden. Hierbij wordt gekeken naar de bodemopbouw en de mate waarin deze intact is en naar het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals bewerkt en verbrand vuursteen, aardewerk, bouw materiaal, bot en houtskool.

Figuur 2.
Stiens, Wythusterwei.
Het plangebied gezien vanaf
boorpunt 1 in zuidoostelijke
richting.

1.2 Locatie en administratieve gegevens

Het plangebied ligt aan de zuidkant van Stiens tussen de Wythusterwei en de huidige vijver van het Waling Dykstrapark en bestaat uit grasland waarop bomen staan. Binnen het zuidelijke deel van het plangebied zullen parkeerplaatsen worden aangelegd. Op het noordelijke deel van het plangebied wordt een eilandje aangelegd door de vijver iets uit te breiden (zie Figuur 4). De hoogte van het onderzoeksgebied ligt rond 0,6 meter boven NAP.

Tabel 1. Stiens, Wythusterwei. Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied.

Provincie	Friesland
Gemeente	Leeuwarderadeel
Plaats	Stiens
Toponiem	Wythusterwei / Waling Dykstrapark
Coördinaten hoekpunten	180,061/585,684; 180,092/585,729; 180,191/585,612; 180,222/585,667
Bevoegde overheid	Gemeente Leeuwarderadeel
Opdrachtgever	BügelHajema Adviseurs
ARCHIS CIS-code	48384
ISSNnr.	1871 - 269X
Steekproef projectcode	2011-08/09
Geomorfologische context	Kwelderrug
NAP hoogte maaiveld	Rond 0,6 m +NAP
maximale diepte onderzoek	3,0 m min maaiveld
Uitvoering van het veldwerk	05-09-11
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de volgende bronnen (Tabel 2).

Tabel 2: Stiens, Wythusterwei. Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten.

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Friesland 1:25000*. ANWB bv, Den Haag.

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) [ARCHIS].

Exaltus R. P. & G.L.G.A. Kortekaas 2008. Prehistorische branden op Groningse kwelders. In: *Paleo-Aktueel nr 19*. p.115-124. Groningen 2008.

Friese Archeologische MonumentenKaart Extra (FAMKE) www.fryslan.nl

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.2. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).

Schotanus, C. 1664. *Beschrijvinge van de Heerlyckheydt van Frieslandt. Facsimile-uitgave 1978*. De Tille bv Leeuwarden/Theatrum Orbis Terrarum bv Amsterdam.

Stichting voor Bodemkartering, 1978. *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Blad 10*. StiBoKa, Wageningen.

Stichting voor Bodemkartering, 1982. *Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50000. Blad 10*. StiBoKa, Wageningen.

12 Provinciën 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1926-1934. Fryslân 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.

Uitgeverij 12 Provinciën, 2005. *Luchtfoto-Atlas Fryslân. Schaal 1:14000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De Atlas van Huguenin: Militair-topografische Kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50000*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas 1:25000. Friesland 1853-1856*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

www.watwaswaar.nl

Www.tresoar.nl

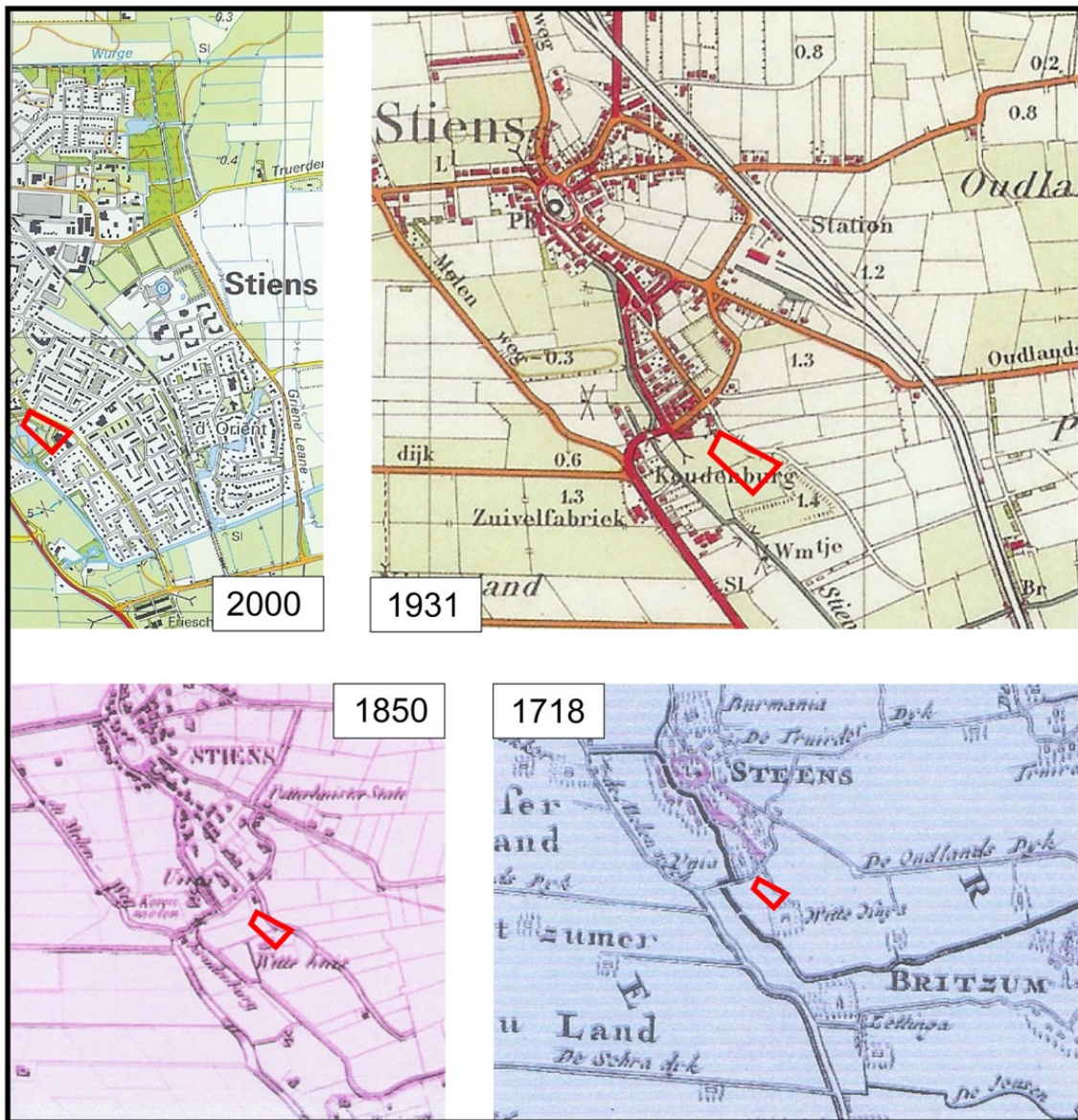
2.2 Resultaten bureauonderzoek

Het plangebied ligt op een kwelderrug. Dergelijke ruggen zijn gevormd aan de rand van zeeboezem-vlakten die tweemaal per etmaal onder water liepen. De kwelderruggen liepen slechts incidenteel onder water en bestaan over het algemeen uit zavelig materiaal. Het betreft de meest oostelijke kwelderwal van Oostergo waarop de terpenreeks Holwerd, Ferwerd, Hallum en Stiens ligt.

De bodems in het plangebied bestaan uit kalkrijke poldervaaggronden (classificatie bodemkaart Mn15A). Het betreft een bodemtype dat is gevormd in relatief jonge afzettingen die nog niet zijn ontkalkt. In dit geval betreft het een in lichte zavel gevormde bodem met grondwatertrap VI (gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen 40 en 80 centimeter beneden maaiveld en gemiddeld laagste grondwaterstand van 120 centimeter beneden het maaiveld).

Het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) laat zien dat het plangebied ten zuiden van monument 9106 ligt. Het betreft de resten van één van de dorpsterpen van Stiens. In de nabijheid van het plangebied zijn eerder drie archeologische waarnemingen gedaan. De waarnemingen 420.056 en 420.184 betreffen de resultaten van een door De Steekproef in het plangebied Zuiderpoort verricht booronderzoek en een archeologische begeleiding en betreffen de vondst van een grondspoor en vier scherven terpenaardewerk uit de periode late ijzertijd tot Romeinse tijd. De waarneming 420.060 betreft een tijdens door De Steekproef verricht booronderzoek aangetroffen restant van een terpvoet. In het plangebied zelf liggen geen bekende archeologische vindplaatsen.

In Figuur 3 zijn van links naar rechts en van boven naar beneden achtereenvolgens uitsneden afgebeeld van de topografische kaart uit 2000, de topografische kaart uit 1931, de kaart uit de atlas van Eekhoff van omstreeks 1850 en de kaart van Schotanus uit 1718. Op deze laatste kaart is te zien dat destijds pal ten zuidwesten van het plangebied een landhuis stond met de naam het Witte Huys. Dit landhuis wordt ook al aangegeven op de hier niet afgebeelde kaart van Schotanus uit 1664. Op de kaart uit 1850 is de ligging van dit huis vrij nauwkeurig aangegeven en is te zien dat dit net ten zuidwesten van het plangebied moet hebben gestaan waar nu de vijver van het Waling Dykstrapark ligt. Op de uit 1931 daterende topografische kaart resteert van dit in 1862 gesloopte landhuis niets meer. Het plangebied is dan in gebruik als grasland.

Figuur 3. Stiens, Wythusterwei. Van links naar rechts en van boven naar beneden achtereenvolgens uitsneden van de topografische kaart uit 2000, de topografische kaart uit 1931, de kaart uit de atlas van Eekhoff van omstreeks 1850 en de kaart van Schotanus uit 1718.

2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Het onderzoeksterrein ligt volgens de Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra (FAMKE) in een zone waarvoor geen onderzoeksverplichting geldt voor resten uit de steentijd tot en met de bronstijd. Deze zijn hier, gezien de relatief recente wordingsgeschiedenis van het landschap, naar verwachting niet aanwezig. Wel geldt hier de verplichting tot het uitvoeren van *karterend onderzoek I* voor resten uit de periode ijzertijd tot middeleeuwen. De provincie beveelt aan om bij ingrepen van meer dan 500 m² een karterend archeologisch onderzoek uit te laten voeren. Dit archeologisch onderzoek moet bestaan uit minimaal zes boringen per hectare, met een minimum van zes boringen per plangebied, waarbij duidelijk wordt of er vindplaatsen in het plangebied aanwezig zijn. De resultaten van het karterend onderzoek kunnen ook uitwijzen dat de voorgenomen ingreep niet bezwaarlijk is, of met welke randvoorwaarden in het plan rekening dient te worden gehouden.

Worden er een of meerdere vindplaatsen aangetroffen, dan zal uit nader (waarderend) onderzoek moeten blijken hoe waardevol deze vindplaatsen zijn. De aard van dit waarderend (vervolg)onderzoek hangt af van het type aangetroffen vindplaats.

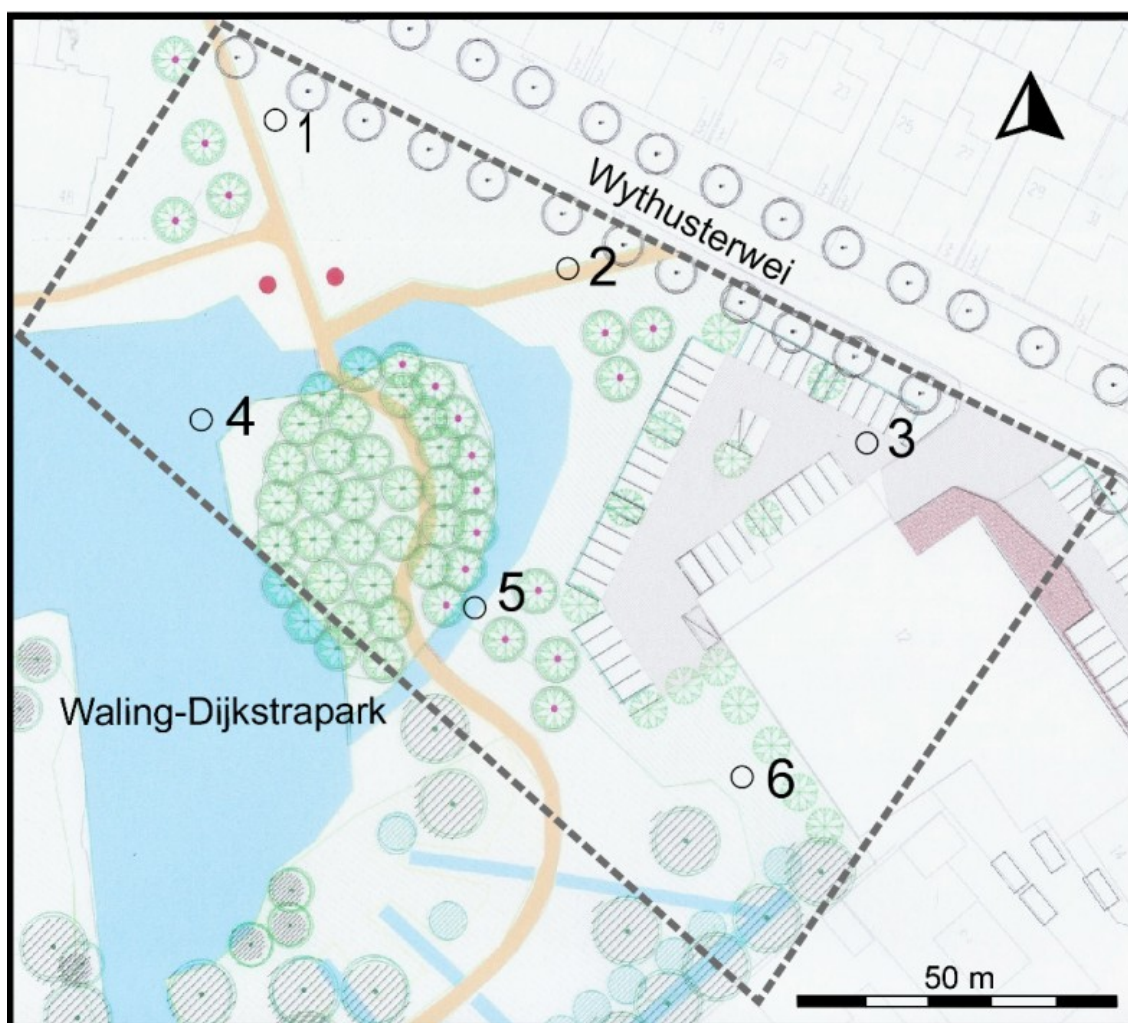
Gezien de nabijheid van het voormalige Witte Huys moet in het onderhavige plangebied met name rekening worden gehouden met de aanwezigheid van hiertoe behorende resten zoals grondsporen en vondstspredingen. Gezien het in elk geval al bestaan van het landhuis in 1664, moet er rekening mee worden gehouden dat resten hiervan of resten van een voorganger hiervan al uit de late middeleeuwen stammen.

3. Veldonderzoek

3.1 Aanpak

De boorpunten zijn in twee parallel aan elkaar gelegen raaien geplaatst met veertig meter afstand tussen de boorraaien. De afstand tussen de boringen beslaat steeds vijftig meter.

Voor het booronderzoek is gebruik gemaakt van een guts met een diameter van drie centimeter. De boringen zijn doorgezet tot een diepte van drie meter beneden het maaiveld. De ligging van de boorpunten is afgebeeld in Figuur 4. De resultaten van de boringen zijn weergegeven in de boorprofielen in Figuur 6.

Figuur 4. Stiens, Wythusterwei. Boorpuntenkaart. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. (Bron: Lindemans Landschapsarchitecten.)

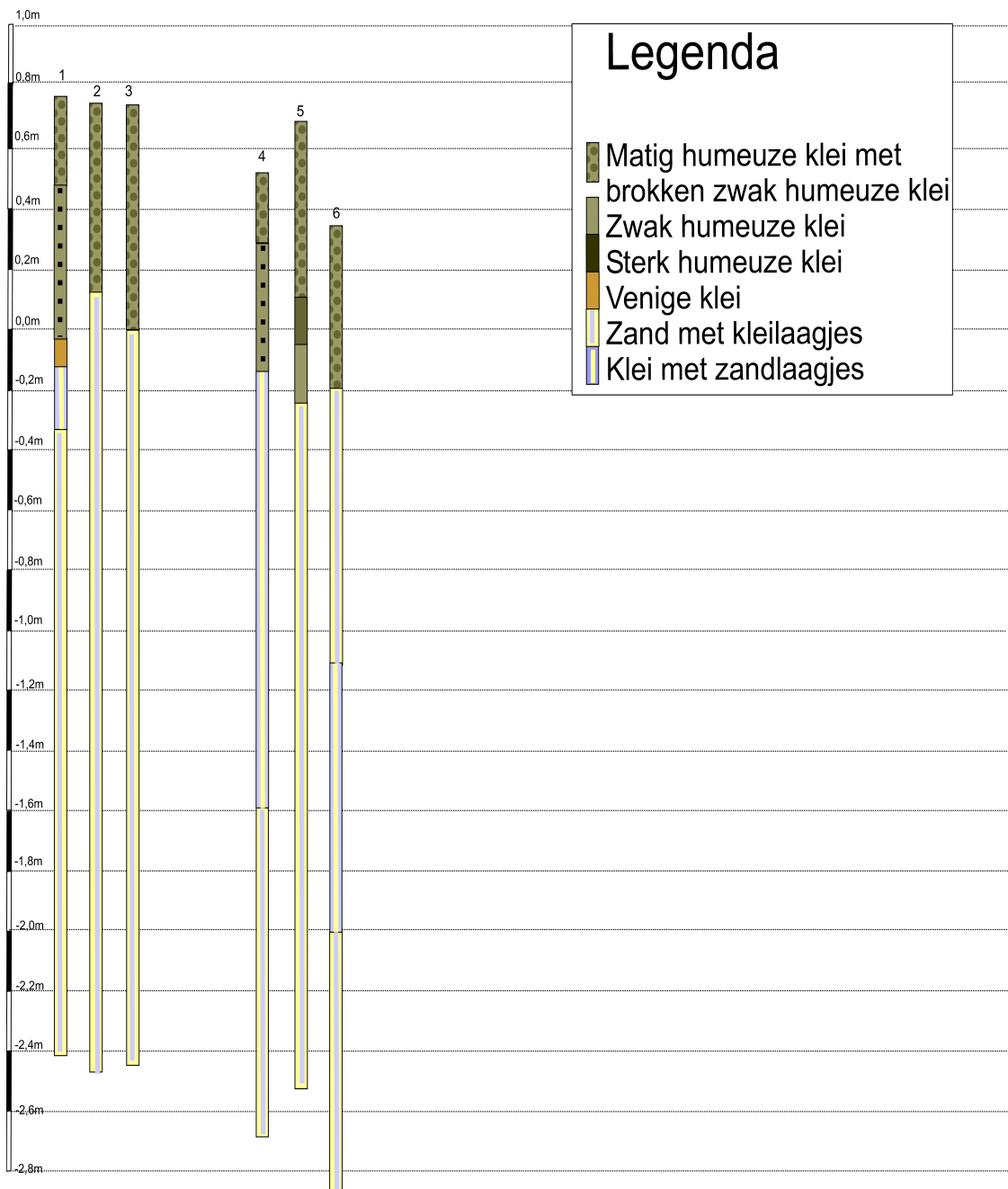
3.2 Bodem, reliëf en archeologie

De hoogte van het maaiveld op het noordelijke deel van het plangebied ligt rond 0,7 meter boven NAP en op het zuidelijke deel rond 0,6 meter boven NAP.

Bovenin de boringen is een pakket aangetroffen dat uit brokken zwak humeuze en matig humeuze klei bestaat. Het gaat onmiskenbaar om een pakket dat is ontstaan ten gevolge van het opbrengen van grond. Mogelijk betreft het materiaal dat is vrijgekomen bij het uitgraven van de naastgelegen vijver. De dikte van dit pakket loopt uiteen van 25 centimeter in boring 4 tot 95 centimeter in boring 3. Onder dit pakket is in boring 5 een ongeveer vijf centimeter dik pakket doorwortelde humusrijke klei aangetroffen. Het betreft een begraven zodelaag die naar onderen toe overgaat in een pakket matig stevige, zwak humeuze klei. In de boringen 4 en 5 bevond zich onder het pakket opgebrachte klei een overeenkomstig pakket gerijpte, zwak humeuze klei. Hierin waren echter houtskoolspikkels aanwezig. In boring 1 gaat deze houtskoolbevattende klei naar beneden toe over in een laagje venige klei. Dit doet vermoeden dat het hier de vulling van een watervoerend grondspoor betreft zoals een put, vijver of sloot. Onder het laagje venige klei is ongeoxideerde blauwgrijze klei waargenomen die wordt onderbroken door talrijke dunne zandlaagjes. Dit gelaagde kleipakket is zwak schelphoudend en gaat naar beneden toe al snel over in een pakket zand dat wordt onderbroken door dunne laagjes klei. Ook dit pakket is zwak schelphoudend. Deze ongeoxideerde, gelaagde pakketten zijn waarschijnlijk ontstaan in een waddenmilieu. In de op het oostelijke deel van het plangebied gezette boringen 2, 3 en 6 gaat de opgebrachte bovengrond direct over in de gelaagde wadafzettingen en zijn geen kwelderafzettingen met archeologische indicatoren aangetroffen zoals in de op het westelijke deel van het plangebied gezette boringen. In de op het westelijke deel van het plangebied gezette boringen 1, 4 en 5 zijn kwelderafzettingen bewaard gebleven die bestaan uit gerijpte, zwak humeuze klei met daarin (boringen 1 en 4) houtskool. In boring 1 is deze klei mogelijk afgezet in een grondspoor.

Figuur 5. Stiens, Wythusterwei. Foto van boring 1 met het venige laagje dat mogelijk onderin een grondspoor gevormd is. Hier boven (links op de foto) is de zwak humeuze, gerijpte klei te zien waarin houtskooldeeltjes zijn aangetroffen.

Figuur 6. Stiens, Wythusterwei. Weergave van de resultaten van het booronderzoek in de vorm van boorprofielen.

4. Conclusies en Advies

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van een lage kans op resten uit de periode steentijd tot en met de bronstijd en een hoge kans op resten uit de periode ijzertijd tot de nieuwe tijd. Met name voor de periode late middeleeuwen tot nieuwe tijd geldt een hoge verwachting in verband met de nabijheid van het in 1862 gesloopte *Witte Huys*.

Het plangebied bestaat uit grasland van het Waling Dykstrapark waarop een vijverpartij zal worden uitgebreid en waarop parkeergelegenheid zal worden aangelegd.

Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de bodem in het plangebied gekenmerkt wordt door wadafzettingen. Deze liggen in de op het oostelijke deel van het plangebied gezette boringen 2, 3 en 6 direct onder een pakket vergraven/opgebrachte bovengrond. De voorgenomen uitbreiding van parkeergelegenheid op het oostelijke deel van het plangebied zal naar verwachting dan ook niet tot de aantasting van archeologische waarden leiden. Evenmin zijn hier archeologische resten aangetroffen waarmee tijdens de verdere planvorming rekening zou moeten worden gehouden. Voor dit deel van het plangebied wordt dan ook geen archeologische vervolgonderzoek geadviseerd.

In de op het westelijke deel van het plangebied gezette boringen 1, 4 en 5 zijn echter kwelderafzettingen bewaard gebleven die bestaan uit gerijpte, zwak humeuze klei met daarin (boringen 1 en 4) houtskool. In boring 1 is deze klei mogelijk afgezet in een watervoerend grondspoor. De kans is derhalve groot dat hier resten aanwezig zijn die dateren uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd die samenhangen met het voormalige *Witte Huys*. Op basis van de aangetroffen verschijnselen is het voorsnog in onvoldoende mate mogelijk om een vindplaatsbeoordeling uit te voeren aan de hand van de waarderingstabel uit de KNA 3.2 (VS06). Hiervoor is een proefsleuvenonderzoek nodig. Een dergelijk onderzoek dient te worden uitgevoerd door een daartoe gecertificeerd bedrijf volgens een speciaal daartoe op te stellen Programma van Eisen (PvE). Een dergelijk onderzoek is echter pas noodzakelijk indien op het westelijke deel van het plangebied graafwerkzaamheden worden uitgevoerd die dieper reiken dan de opgebrachte toplaag.

Wij wijzen er verder op dat in alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen aangetroffen worden, deze gemeld dienen te worden bij de provinciaal archeoloog dr. G. de Langen (tel: 058-2925487) en bij de gemeente Leeuwarderadeel conform Monumentenwet 1988, laatste wijziging van 1 september 2007, paragraaf 7, artikel 53 en verder.

Appendix I

Stiens, Wythusterwei Archeologische periodes

<i>paleolithicum:</i>	<i>tot 8.800 vC</i>	<i>ijzertijd:</i>	<i>800 - 12 vC</i>
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	<i>Romeinse tijd:</i>	<i>12 vC - 450 nC</i>
		Romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
<i>mesolithicum:</i>	<i>8.800 - 4.900 vC</i>	Romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	Romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	Romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	Romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		Romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
<i>neolithicum:</i>	<i>5.300 - 2.000 vC</i>	Romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	Romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	Romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	<i>middeleeuwen:</i>	<i>450 - 1.500 nC</i>
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
<i>bronstijd:</i>	<i>2.000 - 800 vC</i>	middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	<i>nieuwe tijd:</i>	<i>1.500 - heden</i>
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd C:	1.850 - heden

